

Jacek Stożek

Uprawnienia przełożonych Generalnych Instytutów zakonnych nadane przez Stolicę Apostolską w 1964 i 1966 r.

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 11/1-2, 81-107

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. JACEK STOZEK O. CIST.

**UPRAWNIENIA PRZEŁOŻONYCH GENERALNYCH INSTYTUTÓW
ZAKONNYCH NADANE PRZEZ STOLICĘ APOSTOLSKĄ
W 1964 I 1966 R.**

Treść: Wstęp, I. Uprawnienia przełożonych gen. zakonów kleryckich na prawie papieskim i opatów prezesów kongregacji mniszych, 1. Charakter, podmiot i tłumaczenie uprawnień, 2. O poszczególnych uprawnieniach, II. Uprawnienia przełożonych generalnych instytutów zakonnych nie kleryckich męskich i żeńskich, 1. Podmiot uprawnień, 2. Poszczególne uprawnienia.

WSTĘP

Na zakończenie drugiej sesji Soboru Watykańskiego II dnia 30. XI. 1963 r. papież Paweł VI nadał biskupom nowe uprawnienia i przywileje. Jak stwierdza się w tekście dokumentu, akt był dany „motu proprio” przez papieża ale i na prośbę biskupów. Toteż i przełożeni zakonów skierowali prośbę do Stolicy Apostolskiej o udzielenie im nowych uprawnień dla usprawnienia wewnętrznych rządów w zakonach. Bowierni częsty obowiązek odnoszenia się do Stolicy Apostolskiej stanowił dużą uciążliwość, nierzadko też, zwłaszcza odnośnie pilnych wypadków lub gdy chodziło o odległy kraj, odpowiedź była spóźniona.

W odpowiedzi na prośbę przełożonych, w dniu 6. XI. 1964 Papież wydał reskrypt opublikowany przez Sekretariat Stanu. Akt ten udziela najwyższym przełożonym zakonów i zgromadzeń kleryckich na prawie papieskim, oraz opatom prezesom kongregacji mniszych, określonych stałych uprawnień, delegowanych im przez Stolicę Apostolską. Tekst Reskryptu rozdano Ojcom w Auli Soborowej 20. XI. 1964. Następnie wydano nowy tekst poprawiony, na którym opiera się niniejsze opracowanie.

cowanie¹. Za granicą dokument ten ma już swoje monograficzne opracowania².

O stałe uprawnienia poprosili również Stolicę Świętą przełożeni instytutów zakonnych nie kleryckich męskich i żeńskich. Po rozważeniu sprawy Kongregacja dla Spraw Zakonnych w dniu 31. V. 1966 r. wydała dekret przyznający wymienionym przełożonym niektóre stałe uprawnienia jak w reskrypcie papieskim z 1964 r., te mianowicie które nie wiążą się z charakterem kapłańskim przełożonych.

Obecnie, kiedy ukazują się coraz to nowe dokumenty Stolicy Apostolskiej, dotyczące zmian w prawie kanonicznym według uchwał Soboru Watykańskiego II jest rzeczą słuszną, aby te zmiany uwzględniać w nauce prawa kanonicznego w Polsce. Tym też uzasadnia się niniejsze opracowanie.

I. UPRAWNIENIA PRZEŁOŻONYCH GENERALNYCH ZAKONÓW KLERYCKICH I OPATÓW PREZESÓW KONGREGACJI MNISZYCH

1. Charakter, tłumaczenie i podmiot uprawnień

Stałe uprawnienie (*facultas habitualis*) w znaczeniu prawnym jest to władza dana w sposób ogólny, w zakresie wielu wypadków, przez uprawnionego przełożonego innej osobie, do ważnego i godziwego wykonywania czynności prawnej w zakresie wewnętrznym czy zewnętrznym. Uprawnienia stałe dzieli się na jurysdykcyjne (dotyczące władzy rządzenia) i niejurysdykcyjne, np. pozwolenie na lekturę książek zakazanych, na binację Mszy św. Charakter stałych uprawnień określa się jako przywilej obok prawa (*praeter legem*)³.

Przyznane uprawnienia są to stałe upoważnienia Apostolskie, udzielił ich bowiem sam Papież, są uprawnieniami delegowanymi, nie są bowiem przyznane na mocy samego prawa, ale specjalnym aktem prawodawcy. Są to uprawnienia stałe, są bowiem dane nie dla kilku tylko wypadków i na czas nieokreślony, prawdopodobnie do czasu przeprowadzenia reformy Kodeksu. Niektóre z nich są jurysdykcyjne jak te, które dają władzę dyspensowania od prawa, inne niejurysdykcyjne gdy udzielają jedynie pewnej łaski.

Reskrypt ten nie ogranicza władzy posiadanej z prawa powszechnego, ani jej nie zawiesza. Zatem uprawnienia te łączą się z innymi

¹ Tekst Reskryptu wydrukowano osobno, w *Acta Apostolicae Sedis* nie został zamieszczony.

² B u i j s L., *Facultates Religiosorum* (concessae Rescripto Pontificio diei 6. XI. 1964), Romae 1965.

³ Kan. 66.

które przełożeni zakonni już posiadali. Wiele spośród danych w re-skrypcie uprawnień, zwłaszcza te które dotyczą dyspensowania od prawa powszechnego, są identyczne z uprawnieniami danymi biskupom ordynariuszom w motu proprio „*Pastorale Munus*”⁴. Inne zaś, zwłaszcza te, które dotyczą dyspensowania od przepisów karności zakonnej są nowe i to głównie w odniesieniu do zakonów nie wyjętych, bowiem zakony wyjęte posiadały już uprzednio liczne uprawnienia na podstawie przywilejów.

Odnośnie interpretacji, należy zauważyć, że stałe uprawnienia jako zwyczaje obok prawa podlegają wykładni o znaczeniu szerszym ale nie rozszerzającym (kan. 66 § I, 67). Nadto w myśl k. 66 § 3 uprawnienie stałe zawiera w sobie również inne uprawnienie, które jest niezbędne do korzystania z otrzymanego uprawnienia. Uprawnienia należy uważać za przywileje rzeczowe, zatem udzielone są przełożonym nie jako określonym osobom, które aktualnie pełnią urząd, ale są bezpośrednio związane z urzędem a pośrednio z osobą która go sprawuje. Uprawnienia stałe przyznane ordynariuszowi, według kan. 66 § 2 przysługują również wikariuszowi generalnemu. Zasada ta w re-skrypcie stosuje się w ten sposób, że uprawnienia przysługujące przełożonemu generalnemu posiada również zakonnik który zastępuje przełożonego generalnego, gdy ten jest przeszkodzony w wykonywaniu urzędu, nie przysługują natomiast na mocy prawa stałemu wikariuszowi generalnemu przełożonego, o czym niżej. Ponadto według kan. 67 w zestawieniu z kan. 50 stałe uprawnienia w wypadku wątpliwym należy tłumaczyć szeroko. A więc uprawnienie nadane zakonnikom w wypadku wątpliwym można stosować i do nowicjuszy, którzy są zakonnikami lato sensu. Ale tylko wątpliwość uzasadnia szeroką wykładnię, jeśli zatem nie ma wątpliwości obowiązuje tłumaczenie ad litteram. Rozróżnić też należy że samo uprawnienie dające władzę dyspensowania nie jest dyspensą ale przywilejem. Podlega zatem szerokiej interpretacji, samo natomiast dyspensowanie, ponieważ jest ograniczone do określonych wypadków, podlega ścisłej interpretacji (k. 85).

Wszystkie udzielone uprawnienia dotyczą przepisów prawa powszechnego. Nie było bowiem zamiarem ustawodawcy zmieniać konstytucje poszczególnych zakonów, czy też udzielać przełożonym władzy dyspensowania od nich, chyba że wyraźnie jest o tym mowa w tekście re-skryptu.

Należy jednak nadmienić, że w konstytucjach zakonnych jest wiele przepisów nie należących ściśle do prawa partykularnego danego zakonu, ale raczej do ogólnego prawa zakonnego. Tak na przykład k. 542 traktujący o warunkach ważnego przyjęcia do nowicjatu występuje

⁴ Motu proprio *Pastorale Munus*, AAS 56 (1964) 5—12.

w dosłownym brzmieniu w konstytucjach, ale nie jest to prawo ściśle partykularne i przełożony generalny może w pewnym zakresie od niego dyspensować na mocy upoważnienia przyznanego reskryptem.

Osobami którym reskrypt udziela stałych uprawnień są: a) Przełożeni generalni zakonów kleryckich na prawie papieskim oraz opaci prezesi kongregacji mniszych. Przełożonym generalnym zakonu jest wg kan. 502 ten, który na podstawie konstytucji posiada i wykonuje władzę nad wszystkimi prowincjami, domami zakonnymi i zakonnikami. Przełożony generalny może być i wtedy, gdy zakon nie składa się z prowincji, jak np. opat prymas benedyktynów, opat generalny zakonu cystersów. Przez określenie zakon (religio) należy rozumieć zgodnie z kan. 488 zarówno zakon w ścisłym znaczeniu to znaczy ze ślubami uroczystymi jak i zgromadzenie zakonne o ślubach prostych. Na prawie papieskim jest każdy zakon czy zgromadzenie które zostało zatwierdzone przez Stolicę Apostolską, bądź też otrzymało od Stolicy Apostolskiej tzw. dekret pochwalny. Określenie zakon klerycki, oznacza zakon, w którym większość członków stanowią kapłani. W wypadku dwóch rodzajów zakonników tj. kapłanów i laików zakon uważa się za klerycki jeżeli bracia laicy, choćby stanowili większość, są w pełni podporządkowani władzy kapłanów⁵.

Reskrypt nie dotyczy zatem przełożonych generalnych zakonów laickich również wyjętych, ani też przełożonych generalnych zgromadzeń zakonnych na prawie diecezjalnym.

b) Opaci prezesi kongregacji mniszych: Kongregacja monastyczna jest to połączenie kilku samoistnych klasztorów pod władzą jednego przełożonego. Instytucja kongregacji monastycznej ma zastosowanie w zakonach benedyktyńskim, cysterskim, częściowo u kamedułów, zaś poza zakonami mniszymi u kanoników regularnych reguły św. Augustyna, gdzie na czele kongregacji stoi opat zwany prepozytem generalnym.

c) Przełożeni generalni stowarzyszeń kleryckich, mających życie wspólne, na prawie papieskim, ale bez ślubów publicznych. Są to stowarzyszenia, o których traktuje prawo w kan. 672—681. Większość z nich są to stowarzyszenia kleryckie na prawie papieskim⁶.

d) Przełożeni generalni instytutów kleryckich na prawie papieskim. Te są nieliczne. Reskrypt przyznaje im stałe uprawnienia ale z pewnym ograniczeniem, w zależności czy duchowni należący do nich są inkardynowani do diecezji czy też nie.

⁵ Vermeersch — Creusen, *Epitome juris canonici*, ed. 8, Mechliniae 1963, t. I, n. 590.

⁶ Buijs L., dz. cyt., s. 19.

e) Wszystkie osoby, które w wypadku gdy nie ma przełożonego generalnego czy opata prezesa, tymczasowo zastępują ich w rządzeniu zakonem według konstytucji, a więc np. wikariusze generalni.

Ponieważ uprawnienia dane są dla dobra zakonu, dlatego jeśli zaistnieją warunki, przełożeni powinni korzystać z nadanych uprawnień. Pod tym jednak warunkiem że w określonych wypadkach mają zasięgać zdania swojej Rady.

Subdelegowanie uprawnień: Tytuł reskryptu stwierdza, że upoważnienia są delegowane przez Stolicę Apostolską. Niezależnie zatem od kan. 199 § 2, który mówi o możliwości subdelegowania tego rodzaju uprawnień, sam ustawodawca w reskrypcie orzeka wyraźnie które uprawnienia mogą być subdelegowane. Pozostałe zatem nie podlegają subdelegacji. Jeśli chodzi o ogólną subdelegację to reskrypt postanowia, że jeżeli przełożony generalny czy opat prezes jest przeszkodzony w wykonywaniu swego urzędu, wówczas może wszystkie uprawnienia z reskryptu subdelegować całkowicie lub częściowo innemu zakonnikowi który go zastępuje. Ten z kolei może osobiście korzystać z uprawnień lub w poszczególnych wypadkach znowu je subdelegować. Ogólna subdelegacja może zatem mieć miejsce jedynie w wypadku, gdy przełożony generalny jest przeszkodzony jak np. w wypadku ciężkiej choroby, długotrwałej i dalekiej podróży⁷.

Subdelegacja w wypadkach wyliczonych w reskrypcie dotyczy wyższych przełożonych według kan. 488,8 i ich zastępców, których należy określać według konstytucji. Przełożony generalny może subdelegować określone uprawnienia wyższym przełożonym w sposób ogólny aż do odwołania i wtedy przechodzą one również na następców w ich urzędzie. Podobnie jak przy subdelegowaniu przez przełożonego generalnego reskrypt wymaga zgody rady generalnej, tak i przy korzystaniu z uprawnień przez wyższych przełożonych wymagana jest w określonych wypadkach zgoda Rady prowincjalnej. W klasztorze zaś samostnym gdzie jest przełożony wyższy, Rada klasztorna oraz kapituła konwentu, wystarczy zgoda Rady gdyż reskrypt nie używa słowa kapituła tylko rada.

Podmiotem biernym uprawnień są podwładni przełożonego gen., czy opata prezesa. Są nimi wszyscy zakonnicy własnego zakonu, a więc profesii o ślubach wieczystych i czasowych oraz nowicjusze. Wynika to z tekstu lub kontekstu reskryptu. W dwóch wypadkach dyspensowanie może dotyczyć nie poddanych, na przykład przy dopuszczeniu do nowicjatu. Podwładni opata prezesa są wszyscy profesii i nowicjusze klasztorów przynależnych do kongregacji. Na podstawie

⁷ Tenże, s. 22.

kan. 613 § 2 wydaje się słusznym twierdzenie, że przełożony generalny może również korzystać z uprawnień w odniesieniu do mniszek i sióstr zakonu podległego jurysdykcji wyższych przełożonych męskiego zakonu.

2. Poszczególne stałe uprawnienia

I. Odprawianie Mszy św. i udzielanie Komunii św. o każdej porze dnia

Przełożony generalny⁸ może zezwolić swoim kapłanom, dla dobra zakonników, dla słusznej przyczyny na odprawianie Mszy św. i udzielanie Komunii św. w swoich domach o każdej godzinie dnia, z zachowaniem innych przepisów jak również z zachowaniem praw ordynariusza miejsca odnośnie Mszy św. celebrowanej dla pożytku wiernych. Uprawnienie to może subdelegować innym przełożonym wyższym swojego zakonu.

Według kan. 32 § 1 przez dzień prawo rozumie 24 godzin ciągłych liczonych od północy. Zatem na podstawie powyższego uprawnienia Mszę św. można odprawiać o każdej godzinie dnia i nocy. Dobrem zakonników może być pożytek samego celebrowania np. powód podróży, pracy, choroby, kiedy kapłan nie może odprawiać w godzinach przedpołudniowych. Bądź też dobro innych zakonników np. braci laików, którzy z powodów jak wyżej, nie mogą uczestniczyć we Mszy św. w godzinach porannych. Słuszną przyczyną jest tu właśnie dobro duchowe zakonników. Określenie we własnych domach, obejmuje również domy gdzie zakonnicy spędzają wakacje, chociaż to nie są domy zakonne kantonicznie erygowane, jak również kościoły i oratoria przyłączone do domu zakonnego, oraz kościoły mniszek podległe przełożonemu. Jeśli zaś Msza św. ma być odprawiana dla pożytku wiernych nie należących w żaden sposób do społeczności zakonnej, to sprawa należy do ordynariusza miejsca. Nie stoi zaś na przeszkodzie, by we Mszy św. odprawianej dla osób zakonnych uczestniczyli inni wierni jeżeli to nie jest na stałe. Kapłan celebrujący może też o każdej porze udzielać Komunii św. Na mocy tego uprawnienia można też poza czasem zwyczajnym zanosić Komunię św. chorym w domu zakonnym.

Kapłan zakonny może też otrzymać zezwolenie na odprawianie Mszy św. poza czasem zwyczajnym od ordynariusza miejsca na jego terytorium, tak w kościele zakonnym jak i w innych, z tym że gdy

⁸ Określenie „Przełożony generalny” obejmuje również Opatów prezesów kongregacji mniszych.

chodzi o kościół zakonny, to korzystanie z powyższego pozwolenia określa bezpośrednio przełożony.

W wypadku subdelegacji przełożony wyższy może udzielić takiego uprawnienia nie tylko w poszczególnym wypadku ale na stałe, dopóki zachodzi słuszną przyczyna. Pozwolenie może być indywidualne albo ogólne dla wszystkich kapłanów domu zakonnego.

2. Pozwolenie na Msze św. wotywne dla kapłanów słabego wzroku lub cierpiących na inną chorobę

Przełożony generalny może udzielić pozwolenia swoim kapłanom cierpiącym na słabość wzroku, lub dotkniętym inną chorobą na odprawianie codziennie Mszy św. wotywnej o Matce Najświętszej, albo Mszy za zmarłych, w asyście jeśli potrzeba innego kapłana lub diakona, z zachowaniem przepisów liturgicznych i nakazów wydanych w tym przedmiocie przez Stolicę Apostolską.

Według nowego Kodeksu Rubryk n. 274 Mszę św. należy odprawiać stosownie do kalendarza kościoła lub kaplicy miejsca celebry. Zmiana formularza sama ze siebie jest obwarowana zdaniem autorów sankcją grzechu lekkiego. Zatem dla każdej słusznej przyczyny wolno w pojedynczym wypadku zmienić formularz Mszy, np. dla chwilowej choroby oczu, braku okularów itp. Jeżeli natomiast przeszkoda ma trwać dłużej, wtedy potrzebne jest pozwolenie. Uprawnienie dotyczy kapłanów, którzy z powodu słabego wzroku nie mogą, albo z wielkim trudem, odprawiać Mszę św. codziennie według kalendarza i ogólnych rubryk. Słowa „albo cierpiącym na inną chorobę” są wyrażeniem ogólnym, dopuszczają zatem szerokie tłumaczenie. Pozwolenie może być dane kapłanowi choremu nerwowo, mającemu wadę wymowy, jednym słowem każdemu, dla którego czytanie na każdy dzień innej Mszy stanowi nie zwyczajną trudność. O tym jaka ma być zastosowana wotywa o Matce Bożej i kiedy można odprawiać Mszę według formularza za zmarłych, mówi Instrukcja Kongregacji Obrzędów z 15. IV. 1961 r.⁹

Obecność innego kapłana, diakona, lub innego duchownego czy brata laika jest wtedy konieczna, jeżeli kapłan chory sam nie może należycie i bezpiecznie celebrować. Choroba jest też przyczyną do koncelebrowania Mszy przez kapłana chorego ze zdrowym, na co może pozwolić ordynariusz miejscowy, po ostatecznym wydaniu rytuału koncelebry. Uprawnienie to może kapłan zakonny otrzymać również od ordynariusza miejsca, i korzystać z niego wszędzie. Przełożony

⁹ Według B u i j s, dz. cyt., s. 35.

Generalny nie może powyższego uprawnienia subdelegować Wyższym Przełożonym.

3. Pozwolenie na Msze wotywne dla kapłanów niewidomych

Takiego samego pozwolenia może udzielić przełożony generalny kapłanom swoim zupełnie niewidomym, byle by przy odprawianiu Mszy był obecny inny kapłan lub diakon.

Jest to uzupełnienie poprzedniego uprawnienia. Asystowanie innego kapłana lub diakona jest tu jednak wymagane sub gravi (Instr. Kongr. Obrzędów, 15. IV. 1961, 1, 3). Według cytowanej Instrukcji kapłan słabo widzący i korzystający z uprawnienia na Msze wotywne, jeżeli zupełnie straci wzrok winien uzyskać nowe pozwolenie.

4. Odprawianie Mszy św. poza miejscem świętym

Przełożony generalny może udzielić pozwolenia swoim kapłanom na odprawianie Mszy św. w domu zakonnym poza miejscem świętym, ale w miejscu godnym i należytym, wyjąwszy sypialnię, na portatylu, albo jeśli chodzi o Obrządek Wschodni na antimension. Pozwolenia tego może udzielić w pojedynczych wypadkach — per modum actus, i dla słusznej przyczyny, jeśli zaś chodzi o stałe celebrowanie w ten sposób, to wymagana jest poważniejsza przyczyna.

Uprawnienie to stanowi rozszerzenie uprawnienia przyznanego wyższym przełożonym w kan. 822 § 4. Określenie „w domu zakonnym” dopuszcza szeroką wykładnię. Obejmuje zatem dom nie erygowany kanonicznie gdzie mieszkają zakonnicy, dom w przyległym ogrodzie klasztornym, jak również dom zakonnicy podległy przełożonemu. Miejsce to może być kaplicą prywatną, albo miejsce świeckie, byle by było godne i należyte, a więc czyste i nieużywane do mniej godnych rzeczy, jak na przykład miejsce gdzie wszyscy przechodzą, albo nie nadające się do innych celów. Nie w sypialni. Według Instr. Kongr. Sakr. z 1949 r. sypialnia jest to miejsce gdzie zwykle ktoś sypia. Msza św. ma być odprawiana na portatylu konsekrowanym. Przytoczona Instrukcja Kongr. Sakram. czyni zastrzeżenia aby w prośbie o przywilej portatylu kierować się prawdziwą koniecznością i pożytkiem oraz wylicza przykładowo przyczyny takie jak: tereny misyjne, rozproszenie wiernych w miejscach gdzie brak kościołów, albo są oddalone, wielki napływ wiernych, których kościół nie mieści, grupy młodzieży odbywające podróże, przebywające na polach i w górach gdzie nie ma miejsc poświęconych. Ponadto ordynariusze miejscowi mogą dla słusznej i ważnej przyczyny w obrębie własnej diecezji

udzielać pozwolenia kapłanom, którzy już mają przywilej portatylu, by zamiast niego użyli antimension greko-katolików, lub antimension łaciński — linteum benedictum, to jest portatyl płócienny poświęcony przez biskupa. Jest to tkanina z płótna lnianego, czy innego używanego na korporaly tej samej wielkości co korporal. W prawym rogu płótna mają być zeszyte w małym woreczku autentycznie stwierdzone przez biskupa relikwie św. dwóch Męczenników. Z zachowaniem jednak innych przepisów rubryk zwłaszcza co do obrusów i korporala. W wypadkach tych wymaga się jednak słusznej i ważnej przyczyny, a więc wtedy gdy zachodzi wielka niedogodność by był zwykły portatyl, np. w miejscu gdzie nie ma żadnej kaplicy i rzadko tylko odprawia się Mszę św. Przełożeni zakonni na mocy reskryptu nie mają władzy udzielania pozwolenia do odprawiania Mszy św. na portatylu płóciennym. Słuszną przyczyną do udzielenia pozwolenia na Mszę poza miejscem świętym może być dobro zakonnika, np. choroba która nie pozwala mu celebrować lub uczestniczyć na Mszy św. w oratorium, jak i dobro zgromadzenia np. remont kaplicy, zbyt zimno. Ważniejszej przyczyny wymaga się gdy chodzi o stałe odprawianie poza miejscem świętym. Istnieje ona zapewne wtedy gdy zakonnicy nie mogliby inaczej uczestniczyć we Mszy.

Przy celebrowaniu Mszy św. pod gołym niebem, należy ponadto zachować przepisy Instrukcji Kongr. Sakram. z 26. III. 1929¹⁰. Między innymi Instrukcja mówi o należytej obudowie i osłonięciu ołtarza polowego. Uprawnienie do odprawiania Mszy św. poza miejscem świętym przełożony generalny może za zgodą Rady subdelegować przełożonym wyższym. Pozwolenia na odprawianie Mszy św. na morzu czy rzekach może udzielić ordynariusz miejsca, dla słusznej przyczyny, a więc również dla samej pobożności, jeśliby inaczej kapłan nie mógł celebrować. Przy zachowaniu należytego bezpieczeństwa. A więc podczas spokoju wody, by nie było niebezpieczeństwa wylania Najświętszych Postaci, celebrans by był wolny od choroby morskiej. Miejscem może być nawet własne pomieszczenie na okręcie.

5. Odprawianie Mszy św. w postawie siedzącej

Przełożony generalny może udzielać zezwolenia kapłanom podwładnym lub chorym podeszłym wiekiem, aby jeśli nie mogą stać, odprawiali Mszę św. siedząc, z zachowaniem przepisów liturgicznych.

Sam zatem podeszły wiek nie wydaje się dostateczną przyczyną, ale w połączeniu ze znaczną słabością fizyczną, tak że zachowanie

¹⁰ AAS 21 (1929) 636.

postawy stojącej sprawia niemałą trudność. Pozwolenie takie dyspensuje celebrującego od rubryk, których siedząco nie można zachować jak klęknięcie, zwracanie się do wiernych itp. Inne przepisy mają być zachowane, a więc odpowiedni ołtarz, ministrant itd.

Uprawnienia tego przełożony generalny nie może subdelegować, ale sam może udzielać takiego pozwolenia na stałe, dopóki trwa przyczyna.

6. Udzielanie dyspensy od wymaganego wieku do wyższych święceń

Za zgodą Rady przełożony generalny ma władzę dyspensowania swoich podwładnych mających przyjąć wyższe święcenia od braku wieku nie więcej jak pełnych 6 miesięcy.

Zatem na podstawie tej dyspensy subdiakonat może być udzielony na 6 miesięcy przed ukończeniem 21 roku życia, diakonat 6 mies. przed 22 r. a presbiterat przed 24 r. Przełożony gen. nie może jednak na mocy tego uprawnienia dysponować od ukończenia wymaganych studiów jak również od zachowania interstycjów. Zakony ściśle mają przywilej udzielania święceń bez zachowania interstycjów i poza czasem święceń¹¹. Jednakże Instrukcja Komisji Liturgii św., n. 136, wzywa nadal do zachowania interstycjów i zaleca aby klerycy często pełnili czynności liturgiczne właściwe ich święceniom, to jest diakona, subdiakona, akolity, lektora a ponadto komentatora i kantora.

Reskrypt nie mówi o przyczynie dyspensy. Należy ją zatem brać według norm ogólnych z kan. 84 § 1. Nie mniej Instrukcja Kongr. Zak. dana przełożonym gen. 2. II. 1961 stwierdza, że co się tyczy wieku to przełożeni niech biorą pod uwagę raczej odkładanie niż przyspieszanie święceń¹².

7. Dyspensowanie od niektórych przeszkód do święceń

Za zgodą Rady przełożony generalny może dyspensować swoich podwładnych mianowicie synów rodziców akatolików od przeszkody do święceń, dopóki rodzice pozostają akatolikami. Również mogą dyspensować od przeszkody przyjęcia do zakonu tych, którzy przynależeli do akatolickiego wyznania, jak również mogą dyspensować od przeszkody nieprawidłowego pochodzenia, chociażby kandydat przeznaczony był do kapłaństwa, z wyjątkiem pochodzenia cudzołożnego

¹¹ Buijs, dz. cyt., s. 53.

¹² Tamże, s. 54.

lub świętokradczego. Jeżeli w tym przedmiocie wyniknąłby spór między biskupem i przełożonym gen. przeważa zdanie Biskupa.

Są tu zawarte 3 uprawnienia do udzielania dyspensy: od przepisów kan. 987,1, 542,1, i 542,2 łącznie z 984,1.

a) Dyspensowanie od przeszkody pochodzenia z akatolickich rodziców rozumie się również wypadek gdy jedno z rodziców jest akatolikiem i małżeństwo zostało zawarte jako mieszane za dyspensą. Określenie „akatolicki” obejmuje tylko ochrzczonych (herezja, schizma, apostazja) oraz tych którzy przystąpili do wyznania akatolickiego¹³. Z dosłownego tłumaczenia reskryptu wynika, że przełożony gen. może dyspensować od tej przeszkody swoich podwładnych a więc profesorów, nie zaś kandydatów przed przyjęciem do nowicjatu, ci bowiem nie są jeszcze podwładnymi. Pozostawałby zatem w mocy przepis kan. 542,2, który zabrania przyjęcia do nowicjatu kandydata przeznaczonego do kapłaństwa jeśli ten jest związany jakąś przeszkodą kanoniczną.

Trudność w wykładni tego uprawnienia pochodzi z określenia — *ordines sacros*, co w znaczeniu kanonicznym oznacza wyższe święcenia. Tymczasem synowie akatolików nie mogą przyjąć nie tylko wyższych święceń, ale i tonsury i niższych święceń. Czy zatem przełożony gen. może dyspensować tylko od przeszkody do wyższych święceń? Tak brzmią słowa reskryptu. Ale w takim razie uprawnienie to byłoby zupełnie bezużyteczne. Dlatego pomimo że tekst nie upoważnia do wykładni rozszerzającej jednak na podstawie ogólnych zasad o tłumaczeniu przywilejów (a takimi są stałe uprawnienia), należy przyjąć taką interpretację aby uprzywilejowany miał pewną korzyść z przywileju. Można zatem powyższe uprawnienie tłumaczyć w ten sposób, że przełożony gen. może dyspensować swoich podwładnych całkowicie od przeszkody akatolickiego wyznania rodziców. Jeżeli zaś ma władzę dyspensowania od tej przeszkody do święceń w ogóle to uprawnienie to wydaje się zawierać *implicite* dyspensę od przepisu kan. 542,2, tak że kandydat taki może być dopuszczony również do nowicjatu, bez odnoszenia się do Stolicy Apostolskiej, przyjęcie jest godziwe chociaż ma składać w przyszłości profesję uroczystą i przyjmować święcenia¹⁴.

b) Dyspensowanie od przeszkody przyjęcia do zakonu byłego akatolika:

Uprawnienie to posiada przełożony gen. odnośnie przyjęcia do zakonu a więc dopuszczenia do nowicjatu kandydatów, którzy jeszcze

¹³ Odpowiedź Papieskiej Komisji Interpret. z 30. VII. 1934, Sartori C., *Enchiridion Canonicum*, Romae 1954 s. 110.

¹⁴ Buijs, dz. cyt., s. 58—59.

nie są podwładnymi. Jeżeli zaś przełożony jest również ordynariuszem dla zakonu żeńskiego, może udzielić dyspensy również kandydatkom. Przynależność do wyznania akatolickiego rozumieć należy jak podano wyżej. Dyspensa powyższa usuwa jedynie przeszkodę przyjęcia do nowicjatu z kan. 542,1,2, nie znosi zaś nieprawidłowości z przestępstwa z kan. 985,1. Zatem zakonnik taki przed przyjęciem tonsury musi prosić Stolicę Apostołską o dyspensę od tej nieprawidłowości. Uprawnienie nie mówi o wymaganej przyczynie do udzielenia dyspensy. Niemniej wymagana jest przyczyna i to proporcjonalna. Uprawnienia tego przełożony generalny nie może subdelegować innym wyższym przełożonym.

c) Dyspensowanie od przeszkody przyjęcia do zakonu kandydatów nieprawego pochodzenia

Przełożony gen. posiada władzę dyspensowania w dwóch wypadkach: Jeżeli kandydat przeznaczony jest do kapłaństwa i dlatego związany jest przeszkodą z prawa powszechnego, kan. 542,2 oraz w wypadku kiedy nieprawo pochodzenie jest przeszkodą prawa partykularnego danego zakonu. Dyspensa taka usuwa jedynie przeszkodę przyjęcia do zakonu, nie znosi zaś nieprawidłowości do święceń, a więc kandydat winien o nią prosić przed przyjęciem tonsury. Dyspensa bowiem przełożonego gen. nie ma mocy legitymacji. Nadto władza dyspensowania nie obejmuje dzieci pochodzących z cudzołóstwa i świętokradztwa. Kończąca klauzula o wypadku konfliktu między biskupem a przełożonym gen. jest niejasna i nasuwa wiele wątpliwości. Nie wiadomo bowiem czy dotyczy ona jedynie ostatniego z trzech uprawnień, to jest dyspensowania od nieprawidłowego pochodzenia, następnie którego biskupa zdanie przeważa, czy przełożony ma obowiązek zawiadomić biskupa i którego o udzieleniu dyspensy i czego może dotyczyć spór? Dlatego w wypadku sporu, jeżeli nie można go rozstrzygnąć, należy odnieść się do Stolicy Apostolskiej.

8. Dyspensowanie od niektórych skutków nieprawidłowości

Przełożony generalny może za zgodą swej Rady swoich podwładnych mających wyższe święcenia, ale tylko w tym celu aby mogli odprawiać Mszę św., dyspensować od wszelkich nieprawidłowości pochodzących tak z przestępstwa jak i z braku, pod warunkiem aby posługa ołtarza była godnie spełniona i by nie powstało zgorzenie, z wyjątkiem jednak wypadków o których mowa w kan. 985,3,4 i po uprzednim złożeniu na ręce dyspensującego wyrzeczenia się błędu, gdy chodzi o przestępstwo herezji lub schizmy.

Z prawa ogólnego wiadomo, że nieprawidłowość (*irregularitas*) jest to przeszkoda trwała zabraniająca przyjęcia święceń oraz wykonywania nawet w dobrej wierze przyjętych święceń. Nieprawidłowość może powstać albo na skutek pewnego braku cielesnego lub umysłowego u kandydata czy duchownego, albo na skutek określonego w prawie czynu przestępnego. Otóż na podstawie powyższego uprawnienia przełożony generalny, sam bez wiedzy subdelegowania, może swoim podwładnym kapłanom udzielać dyspensy od jakiegokolwiek nieprawidłowości czy publicznej czy tajnej, tak z przestępstwa jak z braku powstałych przed czy po przyjęciu święceń ale tylko w celu odprawiania Mszy św. Zatem dyspensacja nie jest całkowita i kapłan w ten sposób dyspensowany pozostaje w nieprawidłowości gdy chodzi o inne czynności święceń. Zastrzeżenie aby posługa ołtarza była należycie odprawiana, może dotyczyć nieprawidłowości powstałej z braku (np. kalectwo), przy czym nie chodzi o bezwzględnie całkowite zachowanie rubryk, ale aby nie było nieuszanowania oraz niebezpieczeństwa nieważności. Zgorszenie zaś, któremu należy zapobiec przez przeniesienie czy odosobnienie miejsca celebry, mogłoby powstać na przykład z powodu przestępstwa, dla którego zakonnik uważany jest za niegodnego odprawiania Mszy św. Wyjęte są spod władzy tego uprawnienia wypadki nieprawidłowości z przestępstw z kan. 985,3,4, to znaczy usiłowanie zawarcia małżeństwa katolickiego, lub zawarcia związku cywilnego przez duchownego wyższych święceń oraz przestępstwa dobrowolnego zabójstwa oraz spędzenia płodu. Przy przestępstwie herezji lub schizmy, przed udzieleniem dyspensy musi nastąpić wyrzeczenie się błędów i absolucja od cenzury, potem ten sam przełożony może dysponować od nieprawidłowości.

Dodać należy że na mocy prawa powszechnego wszyscy ordynariusze a więc i wyżsi przełożeni w zakonach kleryckich wyjętych mogą dyspensować swoich podwładnych od wszelkich nieprawidłowości pochodzących z tajnego przestępstwa z wyjątkiem kan. 985,4 to jest dobrowolnego zabójstwa, spędzenia płodu oraz z przestępstw wniesionych na forum sądowe kan. 990 §1. Nadto na podstawie przywileju Pawła III, breve „*Exponi nobis nuper*” z 12. III. 1945. Przełożeni miejscowi w zakonach kleryckich wyjętych mogą osobiście lub przez wyznaczonych spowiedników w poniedziałek po I Niedzieli W. Postu, dysponować w zakresie wewnętrznym swoich podwładnych od wszelkiej nieprawidłowości zaciągniętej z jakiegokolwiek przyczyny¹⁵.

¹⁵ Vermeersch — Creusen, t. II, n. 261.

9. Alienacja dóbr kościelnych

Przełożony gen. za zgodą swej Rady może udzielić zezwolenia dla słusznej przyczyny na alienację, zastaw, zaciąg hipoteczny, najem, dzierżawę dóbr materialnych własnego zakonu oraz na zaciągnięcie pożyczki przez osoby moralne własnego zakonu w granicach sumy pieniężnej ustalonej przez krajową czy regionalną Konferencję Episkopatu i zatwierdzoną przez Stolicę Apostolską. Zatem przełożony gen. za zgodą Rady wyrażoną w tajnym głosowaniu dla słusznej przyczyny, jak nagląca konieczność, wyraźny pożytek Kościoła, lub pobożność, może udzielić takiego zezwolenia odnośnie dóbr tak całego zakonu jak prowincji czy domu zakonnego. Uprawnienie to wnosi zatem nową dyspozycję do kan. 534 §1. Kanon ten otrzymuje brzmienie: Zachowując w mocy przepis kan. 1531, przy alienacji rzeczy kosztownych oraz innych, których wartość przekracza sumę ustaloną przez krajową lub regionalną Konferencję Episkopatu i zatwierdzoną przez Stolicę Apostolską, albo też przy zaciąganiu długów i zobowiązań ponad wskazaną sumę, kontrakt jest nieważny bez uprzedniego zezwolenia Stolicy Apostolskiej, w innych zaś wypadkach wystarczające jest pozwolenie dane na piśmie przez przełożonego gen. za zgodą jego Rady wyrażoną w tajnym głosowaniu, albo pozwolenie innego przełożonego według konstytucji, również za zgodą jego Rady wyrażoną tajnym głosowaniem, jeśli zaś chodzi o mniszki i zakonnice na prawie diecezjalnym, konieczna jest jeszcze zgoda ordynariusza miejsca wyrażona pisemnie i przełożonego zakonu męskiego, jeżeli klasztor mniszek jemu podlega. Zatem na mocy reskryptu suma ustalona przez Konferencję Episkopatu krajowego obowiązuje również zakonników.

10. Udzielanie pozwolenia na czytanie zakazanych ksiązek i czasopism

(Uprawnienie powyższe nie jest już aktualne wobec nowych zarządzeń Stolicy Apost.).

11. Wydawanie dymisoriów do wyższych święceń

Przełożony gen. ma władzę dawania swoim podwładnym dymisoriów do wyższych święceń, z zachowaniem przepisów prawa, odnośnie tych zakonów, które na mocy kan. 964,2, tej władzy nie posiadały. Uprawnienie to może przełożony gen. za zgodą swej Rady subdelegować innym wyższemu przełożonemu w zakonie.

Prawo powszechne w kan. 964,1,2,3, zawiera własne normy dla zakonów wyjętych w tym przedmiocie. Członkowie zaś wszystkich innych zakonów gdy chodzi o dymisorie do wyższych święceń, podlegają przepisom duchowieństwa diecezjalnego, według kan. 964,4. Jednakże zachowanie tego prawa okazało się trudnym. Stan prawny duchownego diecezjalnego jest zgoła inny od stanu prawnego zakonnika. Toteż Stolica Apostolska de facto udzielała odpowiednich indultów i obecnie na podstawie przywilejów również zakonnicy nie wyjęci rządzą się prawem wyjętych. A więc przełożeni wyżsi mogą dawać dymisorie swoim podwładnym do tonsury i niższych święceń, a profesom po ślubach wieczystych również do wyższych święceń. Na mocy uprawnienia przełożony gen., a z jego subdelegacji każdy przełożony wyższy, może dawać dymisorie swoim podwładnym czyli klerikom o ślubach wieczystych swojego zakonu ich prowincji do wyższych święceń. Do tonsury bowiem i niższych święceń przełożeni zakonów nie wyjętych mają władzę z prawa powszechnego z kan. 964,3. Zatem uprawnienie to nie daje nowej władzy wyższym przełożonym zakonów wyjętych. Klauzula z zachowaniem przepisów prawa — przypomina ogólne przepisy przy wydawaniu dymisoriów jak zebranie potrzebnych świadectw i dokumentów wg kan. 993—1000. A więc do święceń zakonnika potrzebne są między innymi: stwierdzenie profesji i przynależności do przełożonego, który daje dymisorie, stwierdzenie przepisanych studiów, odprawionych rekolekcji, jeżeli święceń ma udzielać inny biskup, wymagane jest potwierdzenie Kurii biskupiej po myśli kan. 966, oraz świadectwo złożonych egzaminów do święceń według kan. 996 i 997. Egzamin ten ma być składany przed ordynariuszem miejsca, który jest uprawniony do udzielania święceń, lub przed jego delegatem, chociażby kandydat był już aprobowany przez własnych egzaminatorów zakonnych¹⁷, chyba że przywilej partykularny co innego postanawia.

12. Udzielanie jurysdykcji do słuchania Spowiedzi św. osób zakonnych

Przełożony gen. może udzielić jurysdykcji delegowanej nie tylko swoim podwładnym kapłanom lecz kapłanom jakiegokolwiek obrządku, tak spośród kleru diecezjalnego jak zakonnego, byle byli zatwierdzeni przez własnego ordynariusza czy przełożonego wyższego, do słuchania Spowiedzi św. profesów, nowicjuszy i innych osób o których mowa w kan. 514 § 1, oraz w k. 46 § 1 Listu Apostolskiego „Postquam

¹⁷ Buijs, dz. cyt., s. 99.

Apostolicis Litteris” wydanym motu proprio 9. II. 1952, w odniesieniu do zakonów, które tego rodzaju władzy nie posiadały z prawa powszechnego (kan. 875 §1). Uprawnienie to przełożony gen. może subdelegować za zgodą Rady nie tylko wyższym przełożonym ale przełożonym poszczególnych domów zakonu.

Uprawnienie to, podobnie jak poprzednie, dotyczy zakonów nie wyjętych. Przyznaje ono podobną władzę do tej jaką przełożeni w zakonach kleryckich wyjętych posiadają na mocy kan. 875 §1. Zakres tej jurysdykcji określa kan. 514 §1 oraz cytowane w reskrypcie motu proprio z dnia 9. II. 1952 wydane dla Kościoła Wschodniego¹⁸. Przepisy te postanawiają, że w każdym klasztorze i zakonie kleryckim przełożony ma prawo i obowiązek osobiście lub przez kogo innego udzielić Sakramentów Wiatyku św. i Namaszczenia Chorych, chorym zakonnikom, profesom i nowicjuszom i wszystkim, którzy przez całą dobę przebywają w klasztorze z racji służby, gościny, wychowania, albo z powodu choroby. To prawo i obowiązek mają również przełożeni wobec zakonników i nowicjuszy, którzy są chorzy poza klaszturem. Kapłan zakonny jak i diecezjalny otrzymując jurysdykcję na mocy tego uprawnienia, może udzielić rozgrzeszenia w zakresie sakramentalnym od wszystkich grzechów i cenzur niezastrzeżonych, jak również od grzechów i cenzur ab homine — zastrzeżonych przez ordynariusza miejsca. Nie mogą zaś rozgrzeszać od grzechów i cenzur, które prawo ogólne czy specjalne papieskie zastrzega ordynariuszowi miejsca lub Stolicy Apostolskiej. Odnośnie kar odwetowych ustanowionych przez prawo powszechne, to po wydaniu motu proprio *De Episcoporum muneribus*¹⁹, te są tylko zastrzeżone, które zostały nałożone lub deklarowane przez Stolicę Apostolską. Uprawnienie to może przełożony gen. subdelegować przełożonym wyższym jak i przełożonym domowym. Liczne zgromadzenia na prawie papieskim posiadały z przywileju to uprawnienie choć z pewnym ograniczeniem. Tak na przykład Kongregacja Rozkrzewiania Wiary udzielała takiej władzy przełożonym instytutów zakonnych od niej zależnych.

13. O władzy jurysdykcyjnej przełożonych zakonów nie wyjętych

Przełożeni zakonów niewyjętych mogą wykonywać akty jurysdykcji w zakresie rządów i dyscypliny wewnętrznej, na wzór przełożonych wyższych zakonów ścisłych, z zachowaniem według prawa za-

¹⁸ Motu proprio *Postquam Apostolicis Litteris*, z dnia 9. II. 1952, AAS 34 (1952) 65—150.

¹⁹ Motu proprio *De Episcoporum muneribus* AAS 58 (1966) 7.

leżności od ordynariuszy miejscowych, co dotyczy tych zakonów, które nie posiadały powyższej władzy na mocy prawa (kan. 501 §1, kan. 198 §1). Uprawnienia te mogą za zgodą Rady subdelegować innym przełożonym wyższym swojego zakonu.

Przełożeni generalni zgromadzeń zakonnych kleryckich na prawie papieskim, które z prawa powszechnego nie są wyjęte, mocą tego uprawnienia otrzymują władzę wykonywania aktów jurysdykcji tak w zakresie wewnętrznym jak zewnętrznym w stosunku do swoich podwładnych. W zakonach wyjętych przełożeni wykonują jurysdykcję według konstytucji. W zakonach natomiast nie wyjętych konstytucje zwykle nie traktują o tym przedmiocie. Stąd może powstać trudność jak korzystać z tego uprawnienia. Dlatego ustawodawca orzeka: „ad instar Superiorum Majorum Regularium”. Uprawnienie zatem nadaje zakonom niewyjętym taką samą jurysdykcję jaką Kodeks przyznaje przełożonym wyższym zakonów wyjętych według ich konstytucji. A zatem przełożeni gen. zakonów niewyjętych mogą wykonywać te akty jurysdykcyjne, które przełożeni wyżsi zakonów ściślejszych wykonują na mocy prawa powszechnego, nie zaś z przywileju. Nie ma też wątpliwości że mają władzę jaką Kodeks przyznaje wszystkim przełożonym zakonów wyjętych jak również jurysdykcję ordynariuszy zakonnych. Jest atoli pewne ograniczenie jurysdykcji udzielonej w tym uprawnienia. Dotyczy ono mianowicie zakresu rządu i dyscypliny wewnętrznej zakonu, podczas gdy jurysdykcja przełożonych wyższych zakonów wyjętych obejmuje niekiedy osoby nie będące ściśle podwładnymi, np. kan. 875 §1, 514, 1245, 1338 §1 i inne. W zakresie rządów i dyscypliny wewnętrznej zakony nie wyjęte nie podlegają ordynariuszom miejsca, podczas gdy w innych określonych sprawach są zależne. Gdy chodzi o działalność duszpasterską to po wydaniu motu proprio *Ecclesiae Sanctae*²⁰, działalność ta w całości i w zakonach wyjętych i nie wyjętych podlega jurysdykcji ordynariusza miejsca. Uprawnienie powyższe mogą otrzymać od przełożonego gen. inni przełożeni wyżsi nie bez prawa subdelegacji przełożonym miejscowym.

14. Sekularyzacja zakonnika o ślubach czasowych

Przełożony gen. za zgodą swej Rady może swoich podwładnych profesów ślubów czasowych przenosić do stanu świeckiego, tak że ci mogą swobodnie i godziwie powrócić do świata według przepisu kan.

²⁰ Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, 6. VIII. 1966, AAS, 58 (1966) 757—787.

640 § 1, n. 1,2, czy to według kan. 191 § 1 pisma Apostolskiego Postquam Apostolicis Litteris.

Zatem przełożony gen. za zgodą swej Rady wymaganej do ważności aktu, może zwolnić ze ślubów zakonnych profesów ślubów czasowych według kan. 574 § 1. Przeniesienie do stanu świeckiego oznacza, że chodzi tu o dekret sekularyzacji o której mówi Kodeks. Dekretu tego można udzielić zakonnikowi, który o to prosi. Nie można zatem na mocy powyższego upoważnienia wydalić zakonnika z zakonu wbrew jego woli. Przy dymisji bowiem zakonnika ślubów czasowych mają zastosowanie kan. 647—648. Jakkolwiek zakonnik ma dobrowolnie prosić i przyjąć dekret sekularyzacyjny, jednak dozwolonym jest, aby przełożony starał się nakłonić zakonnika, którego z pewnością nie będzie mógł dopuścić do ślubów wieczystych, aby ten poprosił o indult zwolnienia ze ślubów. Jeżeli zaś brak ducha zakonnego staje się zgorzzeniem, a napomnienia i zachęty nie skutkują, może mu zagrozić przymusowym usunięciem, jeżeli dobrowolnie nie poprosi o zwolnienie. Sekularyzacja udzielona na podstawie tego upoważnienia stanowi całkowitą dyspensę od ślubów i obowiązków płynących z profesji czasowej. Nie jest zaś zwolniony od innych obowiązków, z innego tytułu przyjętych np. celibatu, brewjarza, jeżeli ma wyższe święcenia. Ponieważ sekularyzacja ta jest dyspensą od ślubów P. Bogu złożonych, do godziwego udzielenia indultu konieczna jest ważna przyczyna. Może nią być utrata lub brak powołania. Ale i wtedy gdy sam zakonnik w tym zawinił może prosić i godziwie otrzymać dekret powrotu do stanu świeckiego.

15. Udzielanie pozwolenia na pobyt poza domem własnego zakonu

Przełożony Gen. za zgodą swej Rady, może udzielać pozwolenia swoim podwładnym ze słusznej przyczyny, na przebywanie poza domem zakonnym własnego zakonu na okres 1 roku. Jeżeli zezwolenie daje się z powodu choroby, może być udzielone na okres dopóki będzie zachodzić potrzeba; jeżeli zaś w celu wykonywania dzieł apostołskich, można pozwolić na okres ponad 1 rok, byle by wykonywane dzieła apostołskie zgodne były z celami zakonu, przy zachowaniu przepisów prawa tak powszechnego jak partykularnego. Upoważnienie to mogą subdelegować za zgodą swej Rady innym przełożonym wyższym, którzy mogą z niego korzystać za zgodą swej Rady. Upoważnienie to może dotyczyć podwładnych czyli profesów, nie dotyczy nowicjuszy, gdyż w takim wypadku nowicjat przerywa się. Do udzielenia pozwolenia uprawnia słuszna przyczyna. Jeżeli jest stała i dotyczy bezpo-

średnio osoby, na przykład zakonnik nie może żyć we wspólnocie, wtedy raczej należy starać się o indult eksklaustracji lub sekularyzacji. W wypadku przebywania w domu innego zakonu, również potrzebne jest zezwolenie. W wypadku choroby winna zachodzić potrzeba leczenia poza klasztorem, na przykład choroba jest zakaźna, lub wymaga specjalnej opieki albo też w klasztorze brak osób do opieki nad chorym. Do dzieł apostołskich zalicza się nie tylko zwyczajne duszpasterstwo. Wtedy można pozwolić na nieobecność ponad 1 rok. Górna granica nie jest określona. Wydaje się, że można tu przyjąć jako czas najdłuższy okres 5 lat. Jest to norma ustalona dla kapelanów wojskowych przez Kongregację dla Spraw Zakonnych²¹.

Jednak i w wypadku dzieł apostołskich, które mają być podjęte, wymagana jest słuszna przyczyna. Chodzi zatem o dzieła apostołskie, które są konieczne albo bardzo pożyteczne a brak jest kapłanów albo też zakonnik ma po temu specjalne kwalifikacje. Zwyczajnie bowiem zakonnik winien wykonywać apostolat w obrębie własnego domu zakonnego. Jeśli chodzi o zgodność tych dzieł z celami zakonu, to oprócz zakonów ściśle kontemplacyjnych, prawie wszystkie zakony mają jako ogólny cel działalność apostołską. Przy udzielaniu pozwolenia na pobyt poza klasztorem należy zachować przepisy prawa ogólnego jak i partykularnego jak kan. 587 § 4 odnośnie studiów, kan. 630 § 1, 465 § 1 o proboszczu zakonniku. Stosownie do kan. 596 zakonnik czy zakonnica może nie nosić własnego stroju zakonnego ilekroć zdaniem przełożonego zachodzi po temu ważna przyczyna. Taka przyczyna może zaistnieć jeżeli zakonnik przez długi okres czasu przebywa poza domem własnego zakonu. Wówczas jeżeli jest duchownym, winien nosić strój duchowny kleru diecezjalnego przepisany w miejscu gdzie przebywa. Pozwolenie na pobyt poza klasztorem udzielone na mocy tego uprawnienia czy też z kan. 606 § 2, różni się zasadniczo od indultu eksklaustracji czy eskularyzacji. Zakonnik bowiem przebywający z pozwoleniem przełożonego poza domem własnego zakonu pozostaje zakonnikiem ze wszystkimi prawami i obowiązkami. Nadto indult eksklaustracji może być dany jedynie wtedy, gdy zakonnik o niego prosi i zgadza się, natomiast w omawianym wypadku zakonnika nawet na mocy ślubu posłuszeństwa można zobowiązać, aby pozostawał poza klasztorem czy to dla dobra wspólnego czy jego osobistego²². Jest też rzeczą właściwą aby zakonnik przebywający poza domem własnego zakonu był przynależnym do któregoś domu swojego zakonu i miał własnego przełożonego.

²¹ Instrukcja dla kapelanów wojskowych z dnia 2. II. 1955, AAS, 47 (1955) 95.

²² Buijs, dz. cyt., s. 122.

16. O zrzeczeniu się prawa własności dóbr materialnych

Przełożony gen. za zgodą Rady może udzielać zezwolenia swoim podwładnym profesom o ślubach prostych, jeżeli roztropnie o to proszą, na zrzeczenie się swoich dóbr rodzinnych dla słusznej przyczyny, wyjąwszy dobra konieczne do utrzymania zakonnika w razie opuszczenia zakonu. Upoważnienie to mogą subdelegować wyższym przełożonym, którzy mogą z niego korzystać za zgodą swojej Rady.

Według prawa ogólnego (kan. 580 § 1) zakonnik składający śluby proste czy to czasowe czy wieczyste zachowuje prawo własności swoich dóbr jak też zdolność do ich nabywania. Obowiązany jest natomiast do zrzeczenia się ich zarządu i korzystania z dochodów. Otóż na mocy uprawnienia przełożony gen. czy też subdelegowany przełożony wyższy za zgodą Rady może zezwolić profesom o ślubach prostych na zrzeczenie się swoich dóbr rodzinnych. Chociaż bowiem reskrypt używa słowa — *cessio*, co według kan. 569 § 1,2, i 580 § 3 oznacza zrzeczenie się prawa zarządu, to jednak w uprawnieniu chodzi o pełne zrzeczenie się prawa własności według kan. 568, 581. Prawodawca miał bowiem na myśli zakony o ślubach prostych, w których na mocy kan. 583,1 takie zrzeczenie się było zabronione. Zakonnik korzystający z tego uprawnienia zrzeka się własności dóbr, które aktualnie posiada. Nie traci natomiast prawa nabywania ich na przyszłość drogą dziedziczenia czy darowizny rodzinnej. Zachowuje też możliwość ponownego zrzeczenia się. W ten sposób różnica między ślubami prostymi i uroczystymi ubóstwa zostaje nadal zachowana. Słuszną przyczyną mogą być: świadczenia i ciężary związane z dobrami rodzinnymi, którym zakonnikowi trudno zadośćuczynić, albo ubodzy krewni tych dóbr potrzebują, czy też z powodu trudności administracyjnych związanych z tymi dobrami. Końcowa klauzula jednak w dużym stopniu ogranicza korzystanie z tego uprawnienia. Nie wielu jest bowiem zakonników, którzy posiadają tyle dóbr rodzinnych, aby po oddzieleniu dóbr koniecznych do utrzymania w razie opuszczenia zakonu posiadali jeszcze majątek do zrzeczenia się. Dobra konieczne do utrzymania w tym wypadku winny być znaczne, odpowiednio pewne i zabezpieczone. Stąd też rzadko winno udzielać się takiego pozwolenia, zwłaszcza młodszym zakonnikom i przed przyjęciem kapłaństwa, aby w razie powrotu do świata uniknąć większych trudności.

17. Zmiana testamentu

Przełożony gen. może zezwalać swoim podwładnym profesom o ślubach prostych na zmianę testamentu. Uprawnienie to może subdelegować za zgodą swej Rady innym przełożonym wyższym.

Uprawnienie może dotyczyć tak profesów czasowych jak wieczystych. Nowicjusze bowiem mogą dowolnie sporządzać i zmieniać testament. Zaś profesii o ślubach uroczystych nie zachowują prawa własności, dlatego uprawnienie ich nie dotyczy. Zezwolenie na zmianę testamentu nie zawiera żadnej klauzuli ograniczającej władzę przełożonego. Granicą tą może być jednak miłość bliźniego i słuszość. Jeżeli na przykład zakonnik ma krewnych będących w biednych warunkach, przełożony przystąpiłby niegodziwie zezwalając na zmianę testamentu w znacznej mierze na rzecz klasztoru.

18. Przeniesienie siedziby nowicjatu

Przełożony gen. ma władzę za zgodą swej Rady przeniesienia na stałe lub czasowo siedziby nowicjatu założonego według prawa, do innego domu tego zakonu, zawiadamiając uprzednio ordynariusza miejsca domu nowicjatu i zachowując przepisy prawa.

Prawo powszechne postanawia, że nowicjat należy zakładać według przepisów konstytucji, jeżeli zaś chodzi o zgromadzenie na prawie papieskim to na założenie nowicjatu potrzebne jest zezwolenie Stolicy Apostolskiej (kan. 554 § 1). Na mocy uprawnienia przełożony gen. może przenieść nowicjat do innego domu swojego zakonu kanonicznie założonego lub mającego być erygowanym. Przeniesienie może być na stałe lub czasowo, na przykład z powodu remontu budynków. Nowicjat można przenieść i do innej prowincji czasowo, jeżeli na stałe to w obrębie tej samej prowincji. Kodeks nie zabrania też wspólnego nowicjatu dla kilku prowincji. W klauzuli o zachowaniu przepisów prawa chodzi głównie o kan. 564 § 1, który określa warunki lokalne siedziby nowicjatu, jak oddzielenie tej części budynku od reszty klasztoru, gdzie zamieszkują profesii oraz kan. 597 mówiący o zmianie domu zakonnego na inne cele. Z powodu przeniesienia nowicjat nie przerywa się, chyba żeby nowicjusze z powodu przeprowadzki i podróży przebywali poza domem nowicjatu ponad 30 dni²³. Obowiązek zawiadomienia ordynariusza miejsca wynika z kan. 498 jak również z klauzuli uprawnienia. Obowiązek ten zależy też od konkretnej sytuacji, czy chodzi o założenie nowego domu, czy zmianę istniejącego na nowicjat.

²³ Sartori, dz. cyt., s. 114.

19. Zatwierdzenie przełożonego miejscowego na trzecią kadencję

Przełożony gen. ma prawo zatwierdzania za zgodą swej Rady przełożonych miejscowych na trzecie trzechlecie, po porozumieniu się z Ordynariuszem miejsca.

Uprawnienie to stanowi przywilej obok prawa w stosunku do kan. 505. Przełożony gen. może zatwierdzać na trzecie trzechlecie przełożonych miejscowych dla tego samego domu zakonnego. Uprawnienie suponuje, że przełożeni miejscowi mianowani są przez przełożonego prowincjalnego czy generalnego, jak to ma miejsce w większości zakonów i zgromadzeń. Jak przedstawia się sprawa jeżeli przełożeni miejscowi są wybierani przez kapitułę prowincjalną czy lokalną? Według prawa powszechnego nie mogą być wybrani na trzecią kadencję bezpośrednio w tym samym domu. Zabrania tego kan. 505. Kapituła może jednak postulować taką kandydaturę i należy przyjąć, że przełożony gen. na mocy uprawnienia może postulację zatwierdzić, ale może też ją odrzucić (kan. 181 § 2, § 3). Nie można natomiast z upoważnienia tego korzystać w odniesieniu do przełożonych wyższych. Uprawnienie bowiem, o którym mowa, odnosi się wyraźnie do przełożonych miejscowych. Odnośnie obowiązku konsultacji z ordynariuszem miejsca komentatorzy utrzymują, że w wypadku gdy przełożony miejscowy nie spełnia funkcji zależnej bezpośrednio od ordynariusza miejscowego, ten obowiązek nie istnieje. Uprawnienia bowiem dane zostały przez Stolicę Apostolską dla usprawnienia wewnętrznego zarządu zakonów²⁴.

Uzupełnienie

Reskrypt papieski, jak wspomniano na wstępie, miał podwójną edycję tekstu. Pierwszy tekst rozdany Ojcom w Auli Soborowej 20. XI. 1964 zawierał 21 uprawnień. W późniejszym wydaniu dwa z nich zostały zniesione. Uprawnienia te dotyczyły władzy zamiany obowiązku odmawiania brewiarza na odmówienie części Różańca czy innych modlitw, oraz możliwości wprowadzenia do Officium Divinum języków ojczystych w tłumaczeniu pod pewnymi warunkami. Uprawnienia te zostały opuszczone w drugim wydaniu Reskryptu, gdyż wyżsi przełożeni zakonów kłeryckich tak na prawie papieskim jak diecezjalnym mają już skądinąd te uprawnienia, a więc na podstawie Instrukcji Komisji o Liturgii i samej Konstytucji o Liturgii jak rów-

²⁴ Buijs, dz. cyt., s. 138.

niez z motu proprio „Pastorale munus” gdy chodzi o ordynariuszy zakonnych. Zatem według obecnie obowiązujących przepisów zagadnienia te przedstawiają się następująco:

1. Dyspensowanie i zamiana Officium Divinum

Motu proprio „Pastorale munus” postanawia: Ordynariusze miejscy mają władzę zamieniania Officium Divinum, na codzienne odmawianie przynajmniej jednej części Różańca św., lub innych modlitw, z powodu słabego wzroku lub dwa innej przyczyny dopóki ona trwa.

Konstytucja o św. Liturgii w n. 97 przyznaje jeszcze szerszą władzę: W poszczególnych wypadkach i dla słusznej przyczyny ordynariusze mogą dysponować swoich podwładnych całkowicie lub częściowo od obowiązku odmawiania Officium Divinum, lub zamieniać ten obowiązek. Jest to zatem władza zwyczajna, złączona przez prawo z urzędem, przysługująca ordynariuszom miejscowym nie wyłączając wikariusza generalnego, jak i ordynariuszom zakonnym, czyli wyższym przełożonym zakonów kleryckich wyjętych. Władza ta dotyczy tak dysponowania jak i zamiany. Zatem postanowienie w „Pastorale Munus” odnośnie zamiany na Różaniec lub inne równoznaczne modlitwy, stanowi już tylko pewną określoną normę szczegółową.

Instrukcja Komisji o św. Liturgii²⁵, omawiając powyższe uprawnienia nadane przez Konstytucję o Liturgii wyjaśnia. Uprawnienie udzielone wszystkim ordynariuszom, aby swoich podwładnych w poszczególnych wypadkach, ze słusznej przyczyny, dyspensowali całkowicie lub częściowo od Officium Divinum lub zamieniali ten obowiązek, rozciąga się również na wyższych przełożonych zakonów kleryckich nie wyjętych i stowarzyszeń kleryckich żyjących wspólnie bez ślubów.

Słuszną przyczyną, oprócz słabości wzroku, może być choroba, ból głowy, skrupuły, prace pożyteczne i podróże, trudność zabrania ze sobą brewiarza, trynacja Mszy św. itp. Wyżsi przełożeni mogą tę władzę delegować jakiemukolwiek duchownemu, przełożonemu miejscowemu, spowiednikom. Instrukcja przypomina też, że osoby zakonne obowiązane do chórowego odmawiania Officium Divinum, mają codziennie odprawiać całe Officium, a duchowni wyższych święceń i profesji solemni również prywatnie jeżeli nie byli obecni w chórze. Wy-

²⁵ Sacra Congregatio Rituum, Instructio ad executionem Constitutionis de Sacra Liturgia recte ordinandam, z dnia 26. IX. 1964, AAS 56 (1964) 877—900, Caput IV., De Officio Divino.

jątek stanowią zakony na terenach misyjnych. Zakonnicy mogą tam opuszczać Prymę, a z innych godzin kanonicznych mniejszych odmawiać jedną stosowną do pory dnia. Jednak i poza terenami misyjnymi wyżsi przełożeni mogą udzielać takiej częściowej dyspensy od Officium na podstawie wyżej omówionych uprawnień. Ponadto pozostaje w mocy kan. 589 odnośnie możliwości zwolnienia od obowiązku chóru wykładowców i alumnów zakonnych. O innych dispensach mogą traktować jeszcze konstytucje.

2. Odprawianie Officium Divinum w języku ojczystym

Konstytucja o Liturgii postanawia w tym przedmiocie:

Według wiekowej tradycji obrządku rzymskiego, duchowni mają zachować język łaciński w Officium Divinum. Ordynariusz ma jednak władzę użycia tłumaczenia dokonanego na język ojczysty według normy art. 36, w poszczególnych wypadkach, dla duchownych, dla których używanie języka łacińskiego stanowi ciężką przeszkodę w należyтым odprawianiu Officium (101 §1). Mniszkom, jak i członkom instytutów doskonałości czy to mężczyznom nie duchownym czy kobietom, kompetentny przełożony może zezwolić aby w Officium używały języka ojczystego, byle by tłumaczenie było zatwierdzone (101 §2). Jakikolwiek duchowny zobowiązany do Officium Div., jeżeli odprawia je razem ze zgromadzeniem wiernych lub z tymi o których mowa w §2 i odprawia w języku ojczystym, zadośćczyni swemu obowiązkowi, byle by tekst tłumaczenia był zatwierdzony (101 §3).

Władza o której mowa w §1, jest zwyczajną, przyznaną wszystkim ordynariuszom tak miejscowym jak i zakonnym, może też być delegowaną. Władzą zatwierdzającą tłumaczenie jest Konferencja Episkopatu krajowego. Przełożeni zakonni obrządku rzymskiego nie posiadają uprawnień w tym przedmiocie.

Władzę przyznaną ordynariuszom zakonnym, Instrukcja Komisji o Liturgii rozciąga na innych wyższych przełożonych (n. 86) zakonów kleryckich nie wyjętych i stowarzyszeń kleryckich żyjących wspólnie bez ślubów. Zatem wyżsi przełożeni nie mogą dać ogólnego zezwolenia na odmawianie Officium w języku ojczystym, ale może to być pozwolenie stałe, do odwołania²⁶. Gdy chodzi o przyczynę, to jest ciężką przeszkodę, najczęstszą racją jest nieznamość łaciny, ale mogą być i inne, trudność wymowy łaciny, o czym mówi Instrukcja za-

²⁶ Buijs, dz. cyt., s. 146.

strzegając że możliwość takiego pozwolenia w niczym nie zmniejsza obowiązku kapłana łacińskiego nauczenia się łaciny. Pozwolenie może dotyczyć odmawiania Officium tylko poza chórem, gdy chodzi o duchownych i zakony kleryckie. Odnosnie zakonów nie kleryckich męskich i żeńskich może być zastosowany język ojczysty według Konstytucji o Liturgii n. 101 § 2, jak wyjaśniono wyżej.

II. UPRAWNIENIA PRZEŁOŻONYCH GENERALNYCH INSTYTUTÓW ZAKONNYCH NIE KLERYCKICH MĘSKICH I ŻEŃSKICH NA PRAWIE PAPIESKIM NA PODSTAWIE DEKRETU „RELIGIONUM LAICALIUM” Z DNIA 31. V. 1966 R.

1. Podmiot uprawnień

W ślad za reskryptem papieskim z 6. XI. 1964 instytuty zakonne nie kleryckie męskie i żeńskie zwróciły się z prośbą do Stolicy Apostolskiej, aby mogły korzystać z uprawnień udzielonych przełożonym generalnym zakonów kleryckich w sprawach, które nie mają związku z charakterem kapłańskim przełożonych. Kongregacja dla Spraw Zakonnych, na podstawie uprawnienia danego przez Papieża, na dowód jego życzliwości dla tych zgromadzeń i w celu usprawnienia ich wewnętrznych rządów, wydała dekret Religionum Laicalium⁸⁷. Na mocy dekretu przełożeni generalni instytutów zakonnych nie kleryckich tak męskich jak żeńskich, na prawie papieskim, otrzymują określone uprawnienia. Po wyliczeniu uprawnień których jest dziewięć, dekret w drugiej części zawiera normy określające zakres i stosowanie tych uprawnień, osoby, których one dotyczą i wyjaśnia w kilku punktach co następuje: Uprawnienia dotyczą instytutów nie kleryckich na prawie papieskim. Uprawnienia nadane są również przełożonym genstowarzyszeń o życiu wspólnym bez ślubów publicznych, na prawie papieskim, według kan. 673—681. Uprawnienia zaś wymienione w kolejności jako drugie i trzecie, nadane są również przełożonym wyższym instytutów na prawie papieskim z zachowaniem jednak ich odrębności. Podmiotem uprawnień jest osoba przełożonego generalnego lub przełożonej generalnej, czy też osoba, która w razie gdy ich nie ma, sprawuje za nich rządy na mocy konstytucji. Ostatnie uprawnienie nadane jest również przełożonej niezależnego klasztoru, a w ra-

⁸⁷ Dekret ten do końca 1966 r. nie został zamieszczony w Acta Apostolicae Sedis.

zie gdy jej nie ma, osobie która za nią sprawuje rządy. Jeżeli przełożony gen. czy przełożona gen. są przeszkodzeni w pełnieniu swego urzędu, mają prawo przekazać te uprawnienia w całości lub częściowo jednemu z członków instytutu, który ich zastępuje. Może on korzystać z tych uprawnień sam lub je subdelegować innym osobom każdorazowo, w takim zakresie i na takich warunkach jak wyżej zostały określone. Zasady te jak widać są analogiczne do tych, które były podane w Reskrypcie papieskim z 1964 r. A ponieważ i same uprawnienia w większości są identyczne z poprzednimi, dlatego pomija się powtórne ich objaśnienie odsyłając czytelnika do rozdziału pierwszego, z uwzględnieniem jedynie nieznacznych różnic. Dekret wszedł w życie z chwilą wydania go tj. z dniem 31. V. 1966 r.

2. Poszczególne uprawnienia

Przełożeni generalni instytutów zakonnych nie kłeryckich tak męskich jak żeńskich na prawie papieskim mogą:

1. Udzielać za zgodą swej Rady kandydatom do instytutu zakonnego dyspensy od nieprawego urodzenia, byle by tylko nie pochodzili oni ze związku świętokradczego lub cudzołożnego.

2. Udzielać za zgodą swej Rady i dla słusznej przyczyny pozwolenia na alienację, oddania w zastaw, wpis hipoteczny, najem czy wdzierżawienie dóbr instytutu, oraz zezwoleń osobom prawnym własnego zakonu na zaciąganie pożyczki w granicach sumy ustalonej przez krajową lub regionalną Konferencję Episkopatu i zatwierdzonej przez Stolicę Apostolską.

3. Uzyskiwać dla swoich podwładnych, gdy o to proszą, dyspensę od ślubów czasowych od ordynariusza miejsca, gdzie znajduje się dom do którego zakonnik należy. Zatem sam przełożony gen. instytutu nie kłeryckiego nie może dyspensować od profesji czasowej, ale dyspensy tej udziela na jego wniosek ordynariusz miejscowy.

4. Pozwalać podwładnym, dla słusznej przyczyny i za zgodą swej Rady, na pobyt poza domem instytutu na okres 1 roku. Jeżeli przy-

czyną jest choroba, można go udzielić na cały potrzebny okres, jeżeli zaś dzieła apostołskie; można dla słusznej przyczyny rozszerzyć pozwolenie poza okres 1 roku, byle by podejmowane dzieła apostołskie związane były z celami instytutu i by zachowano przepisy prawa tak powszechnego jak partykularnego. Władzę tę przełożeni generalni mogą przekazywać innym przełożonym wyższym, którzy będą z niej korzystać jedynie za zgodą swej Rady.

5. Pozwalać za zgodą swej Rady, profesom wieczystym o ślubach prostych gdy o to proszą dla słusznej przyczyny i z zachowaniem zasad roztropności, na rzeczenie się swych dóbr rodzinnych. Za zgodą swej Rady przełożeni generalni mogą tę władzę subdelegować innym wyższym przełożonym, którzy korzystać z niej będą jedynie za zgodą swej Rady.

6. Pozwalać swym podwładnym na zmianę testamentu. Władzy tej przełożeni generalni mogą udzielać, za zgodą swej Rady, innym wyższym przełożonym danego instytutu.

7. Przenosić za zgodą swej Rady, bądź na stałe, bądź czasowo, zgodnie z prawem, erygowany nowicjat do innego domu instytutu, po uprzednim zawiadomieniu o tym ordynariusza miejsca, gdzie znajduje się dom nowicjatu, z zachowaniem przepisów prawa.

8. Zatwierdzać za zgodą swej Rady, przełożonych miejscowych na trzecie trzechnie, po uprzednim zasięgnięciu zdania ordynariusza miejscowego.

9. Najbliższym przełożonym zakonów mniszek udziela się władzy dyspensowania dla słusznej przyczyny poszczególnych zakonnice od obowiązku *Officium Divinum*, jeśli na mocy prawa ogólnego są do tego zobowiązane a były nieobecne w chórze, albo też zamiany tego obowiązku na inne modlitwy. Władzę tę, za zgodą Rady, mogą przełożone generalne przekazywać przełożonym poszczególnych domów. Tej samej władzy udziela się wszystkim przełożonym niezależnych klasztorów mniszek.